

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Edellisten mediakasvatuslinjausten jälkeen on tapahtunut paljon ja kiihtyvällä vauhdilla, tämä päivitys tulee tarpeeseen. Laaja ote uusiin linjauksiin on tarpeen.

Johdannossa puhutaan paljon globaaleista ja alueellisista uhkakuvista sekä isoista päätöslinjoista. Mediataitolinjauksen päivittämisen tarve ei tässä lähde kansalaisten osaamistasosta, vaan päivittämisen tarve nousee enemmänkin esille muiden ilmiöiden kautta. Kytkeä mediamaailmaan vaikuttaa kuitenkin linjausten päivittämiseen merkittävämminkin vaikuttaneelta motivaatiolta, mikä tekee johdannosta hieman epäsuhtaisen.

Termeihin ja niiden määrittelyyn olisi syytä tuoda lisää syvyyttä. Koska johdannossa viitataan paljon globaaleihin uhkiin, demokratian heikkenemiseen ja informaatiovaikuttamiseen, olisi määritellyn termistön laajuutta syytä miettiä uudelleen. Mm. medialukutaito, kriittinen medialukutaito, mediasivistys, informaatiolukutaito sekä informaatioresilienssi sekä informaatioturvallisuus (nousee esille yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa).

Medialukutaito sanana herättää ymmärryksen asiasta kansalaistaitona, kun taas mediakasvatus tuo enemmän esille tekemisen yksisuuntaisen tekemisen, kasvattajalta kansalaiselle.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Nykytilan kuvauksessa voisi kuvata sitä mediakasvatuksen kenttää, jotka tämän työn tekemisestä tällä hetkellä vastaavat, jotta jossain vaiheessa dokumenttia lukija voisi hahmottaa koko toimijakenttää.

Nykytilassa olisi voinut ottaa vahvemmin esille näkökulman, miten yksilö ei ole vain median vastaanottaja vaan myös erittäin aktiivinen tuottaja. Myös eri medioiden rajamailla tapahtuvia ilmiöitä, kuten kansalaisjournalismia olisi voinut nostaa enemmän esille. Vaikka tämä yksilö median tuottajana mediakasvatuksessa tunnustetaan, sen voisi dokumentissa nostaa näkyvämmiin esille.

Johdannossa ei nosteta esille tämän hetken haasteita, jotka liittyvät mm. väestörakenteen muutokseen ja siitä johtuviin haasteisiin mediataitojen kehittämisessä. Digitaalinen kuilu vaikeuttaa monen eri ikäisen ihmisen elämää ja liittyy kiinteästi myös mediakasvatukseen.

Mediakasvatustoiminnan jaettu arvopohja ja yhteiset tavoitteet on tärkeä positiivinen nosto. Myös se, että monipuolisella toimijakentällä on mahdollisuus tavoittaa monia erilaisia kohderyhmiä medialukutaidon tason nostamiselle. Mediakasvatuksen korkeakouluopintojen ja tutkimuksen hiipumiselle annetaan melko paljon tilaa. Toisaalta voidaan kysyä, onko mediakasvatus taustaltaan jo niin vakiintunutta, että sen integraatio osaksi muita aloja korvaa esimerkiksi omia, erillisiä oppituoja yliopistoissa. Monissa yliopistoissa, tiedekunnissa ja oppiaineissa tehdään risteävää tutkimusta, jolla on paljon yhtymäkohtia mediaan ja informaatioon. Monen toimialan toimijat tekevät mediakasvatusta voimakkaasti risteävää toimintaa. Jatkuvan oppimisen näkökulmasta rahoitushaasteet on tärkeää huomioida. Samaan aikaan lähestulkoon kaikki yhteiskunnan osaamisen kehittäjät kantavat osansa vähenevistä resursseista. Eriarvoistumisen ja ideologisen polarisaation teemojen esiin nostaminen on tärkeää nykytilan analyysissä.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Vision tekstistä huokuu yhdensuuntainen osaamisen jakaminen kansalaisille, kun koko tema on kuitenkin pelkkää mediakasvatus-termiä paljon monitahoisempi. Mediakasvatus kuulostaa liiaksi siltä, että joku kasvattaa ja joku on kohde. Jokaisella on siihen kuitenkin oikeus. Se tarjoaisi ”turvallisen tilan”, jossa voi kehittää taitojaan, eikä tarvitse pelätä jokaista klikkaamaansa linkkiä. Mediasivistys on ihmisen ominaisuus, jossa on oikeus kehittyä ja kasvaa.

Vision voisi sanoittaa konkreettisemmin medialukutaitojen kautta, esim. mediapystyvyys edistää hyvää elämää. Taitojen kehittämistä ja ylläpitoa toteutetaan yhdenvertaisesti, korkeatasoisesti, ajantasaisesti ja kestävästi.

Ehkä koko linjausten tavoitteen ja vision voisikin kääntää ympäri => mediakasvatus integroidaan osaksi eri koulutusasteiden perusteita, jolloin päästäisiin puhumaan itse taidoista eikä menetelmällisestä yläkäsitteestä niiden kehittämiseksi ja saavuttamiseksi.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Tavoitteet on jaettu kolmeen osaan. Toimijuuteen, osaamiseen ja kestävyden edistämiseen. Tavoitteeksi voisi vielä nostaa toiminnan monitoimijaisen kentän resurssoinnin varmistamisen.

Toimijuus: Mediakasvatusalan verkostojen jälkeen mainitaan heti perheet. Paikalliset mediakasvatussuunnitelmat uupuvat tekstistä. Vaikka lopussa puhutaan toteutuksesta, tässä miettii siitä huolimatta, kenen toimesta perheiden toimijuus vahvistuu ja miten siihen tartutaan ja miten sitä seurataan?

Osaamisen kehittäminen: Koulutuksesta puuttuu ruohonjuuritaso, kansalaiset, erityisesti aikuiset.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Tekstiä on kohtalaisen vaikea ottaa omakseen, koska se on kautta linjan kirjoitettu passiivimuodossa. Toimenpiteitä ei ole sidottu toimijoihin ja konkretian puute jättää toimenpiteet leijumaan tyhjän päälle. Eräänlainen tiekartta visiosta tavoitteiden kautta toimenpiteisin näyttäytyisi toimintaan sidotummalta.

Toimijuuden vahvistaminen:

- Kehitetään mediakasvatuksen moninaisuutta: Osuus on jossain määrin ristiriidassa nykytilan analyysin kanssa, jossa todettiin että ”Mediakasvatusta toteuttavien toimijoiden joukko on laaja, minkä seurauksena mediakasvatus on moninaista” ja että ”Moninaisten toteuttamistapojen avulla tavoitetaan laajasti erilaisia kohderyhmiä”. Siispä voisi olla tarpeen perustella miten tällä toimenpiteellä voidaan edelleen moninaistaa toimintaa?

Osaamisen kehittäminen:

- Pelikasvatus on tarpeetonta mainita irrallisena mediakasvatuksesta.
- Osaamista voisi kehittää yhdessä muiden oppiaineiden ja toimijoiden kanssa. Tähän liittyy myös kohta mediakasvatus perustuu tutkimustietoon ja risteävää tutkimusta tehdään myös muilla akateemisilla alueilla.
- ”Johdonmukainen suomenkielisen käsitteistön kehittäminen tukee mediakasvatustyön vaikuttavuutta, pitkäjänteisyyttä ja tehokasta resurssien käyttöä.” Tätä peräänkuulutamme johdantokappaleen lausunto-osuudessa.
- ”Julkishallinnossa tarjotaan medialukutaitokoulutusta kaikille julkisen sektorin työntekijöille osana työssäoppimista. Työnantajat tarjoavat mahdollisuuksia medialukutaitokoulutuksiin osallistumiselle.” Tämä palikka on hurjan laaja ja auttamatta tässä jää miettimään kuka, koska, miten ja millä resursseilla.

Kestävyyden edistäminen:

- Nostetaan mediakasvatuksen profiilia. Viittaan lausuntomme alussa mainittuun teeman moninaisuuteen sekä siihen, että risteävää työtä tehdään monella alalla, informaatiolukutaidon ja monilukutaidon parissa. Voisiko kysyä, olisiko sen sijaan nostaa esille monipuolisten lukutaitojen profiilia?
- Jos halutaan vahvistaa mediakasvatuksen asemaa osana kansallista koulutus- kulttuuri- ja turvallisuuspolitiikkaa, tulisi tämän dokumentin myös haarukoida vastaavista dokumenteista yhtymäkohdat, vrt. yhteiskunnan turvallisuusstrategian informaatioturvallisuus.
- Emme usko, että linjauksia palvelee liiallinen utopismi.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Mikä on linjausten velvoittavuus, jos eri ministeriöt ja virastot voivat tehdä sitä ja tätä omalla hallinnonalallaan? Onko yleensäkin mahdollista, että tällaista linjausten kaltaista dokumenttia voidaan hyväksyä ohjaavaksi asiakirjaksi näin moneen suuntaan kurottavien tavoitteiden ja toimenpiteiden näkökulmasta? Ajatus sinällään on rohkea ja hyvä, mutta mikä on velvoittavuuden ja uskottavuuden välinen suhde?

Ja mitä tulee alueisiin ja kuntiin, katse kääntyy lakisäätteisiin tehtäviin – vain kirjastojen osalta on viitattu lainsäädännössä määriteltyihin mediakasvatusta liippaaviin tehtäviin.

Yksityisellä sektorilla mainitaan olevan keskeinen rooli linjausten toimeenpanossa, kuten myös osana toimenpiteitä ”Vahvistetaan elinvoimaa”. Samalla heidän todetaan voivan huomioida linjaukset omassa toiminnassaan osana yritysvastuuta. Miten tätä mitataan ja seurataan, kuten luvussa 6.1 kerrotaan, ja millä kaikki nämä toimijat sitoutetaan?

Valtioneuvoston kanslian kohdalla nimetään uhkanarratiivit vain Venäjän toimenpiteenä. Ymmärrämme, että tämä mainitaan siksi, että valtioneuvoston kanslia tällaista katsausta tuottaa. Tosiasiallisesti informaatiovaikuttamista tulee todella monelta suunnalta, eri medioilla tehtynä eikä toiminta ole sidottu mitenkään vain yhteen globaaliin tekijään. Katsomme, että tämä näkökulma on siksi liian kapeakatseinen ja kohta pitäisi muotoilla mainitsematta tiettyä globaalia toimijaa ja tätä varten tehtyä toimenpidettä (katsaus), vaan lähestyä asiaa yleisen informaatiovaikuttamisen ja informaatioresilienssin kautta.

Linjauksissa kuvataan eri hallinnonalojen toiminta, mutta miten tätä yhteistyötä ja koordinaatiota näiden toimijoiden kesken koordinoidaan?

Kuntien kohdalla on tavoitteena, että jokaisesta kunnasta löytyy oma mediakasvatusstrategia tai muu strategia, jossa mediakasvatus on otettu selkeästi huomioon. Tämä on hyvä ja välttämätön kirjaus, jotta mediakasvatuksen toimenpiteet yltävät ruohonjuuritasolle asti. Tämä paikallinen strategia pitää myös olla sidottuna kunnan niiden toimijoiden ohjaaviin dokumentteihin, joiden piirissä mediakasvatukseen liittyviä toimia toteutetaan.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

Ei lausuttavaa.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Yleisesti sanottuna on hyvin kunnianhimoista luoda linjaukset ilman vastuiden avaamista ja todeta, että ne tulevat myöhemmin. Passiivissa kirjoitettu linjausteksti jättää hyvät tavoitteet juurettomiksi.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Tulisiko linjauksia tarkastella kaiken kaikkiaan realistisemmalla tasolla suhteutettuna tämänhetkiseen valtiontalouden tilaan ja sen antamiin reunaehtoihin eri sektoreiden toimijoille? Samaan aikaan euromääräisten resurssien pienentyessä vaikutukset henkilöresursseihin kutistuvat – olipa kyse tekevistä käsistä tai esimerkiksi myönnettävistä valtionavustuksista. Idealismia on toki hyvä olla, mutta onko linjaavan paperin tehtävänä tavoitella parasta mahdollista maailmaa vai tukea perustoimintojen saavuttavuutta ja tehokkuutta?

Ojaranta Anu

Lupa- ja valvontavirasto - Kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimen yksikkö